

מכון מניטו

כי עיצוין – פרשת ואתחנן

דבר תורה שכתב הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנגל, הרב אליקים שמשוביץ, ידידיה ונגרובר, ואיתי קולין

ה' אחד

הדברים נצרכים, מפני שהרעיון של אחדות ה' – ה' אֶחָד – נשגב לאין ערוך מהרעיון המונותאיסטי הבסיסי: 'אלוהים יש רק אחד', אף שרעיון זה כלול בו. אמנם אפשר להגיע – לאחר מאמץ ארוך של התעלות והזדככות רוחנית – להכרה שכלית ודאית שאלוהים אחד ויחיד הוא. אבל יסוד ההכרה של אחדות הערכים הוא עניין השייך לאמונה.

המתבונן בעולם, רואה ששולטים בו ערכים מוחלטים הסותרים לכאורה זה את זה, ושהעימות ביניהם הוא בלתי נמנע. המיתוסים הפגאניים ביטאו זאת באמצעות הסיפורים על 'מלחמות האלים'. ולא מדובר רק על הטוב והרע, האמת והשקר, החיים והמוות; כל הערכים והמידות כולם נראים על פי הניסיון האנושי כסותרים זה את זה: המועיל אינו בהכרח טוב, הטוב אינו בהכרח גיוני, היפה אינו בהכרח אמת, הצודק אינו בהכרח יפה ועוד כהנה וכהנה עד אין ספור.

ההתאמה בין הערכים, האמת שבאיחודן – היא נס, פשוטו כמשמעו, כי זהו דבר נסתר ונעלם, דבר שלא ניתן 'להציג' אותו.

בספר תהלים ישנו פסוק הנוגע לעניין זה: "אָמַר נָבֵל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים"³. "בְּלִבּוֹ", כלומר – בגלל מה שמתרחש בלבו. משום כך באה צורת הציווי: "שָׁמַע!" שפירושה: היזהר ישראל, הישמר לך!⁴

בפירושו לפסוק, רש"י חושף משמעות מרחיקת לכת הכלולה בו. וכך הוא מסביר את המילה "אֱלֹהִינוּ":

ה' שהוא אלוהינו עתה, ולא אלוהי האומות, הוא עתיד להיות ה' אֶחָד, שנאמר: "כִּי אֶזְרָא אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה כְרוּרָה לְקֹרֵא כְלָם בְּשֵׁם ה'".⁵ ונאמר: "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד".⁶

לפי דברים אלו, האירועים ההיסטוריים שעיצבו את עם ישראל כעם הנבואה המונותאיסטית, הם מעין תבנית המבשרת שכלל האנושות עתידה להגיע לאותה הכרה ודאית: מאחורי הכאוס של הניגודים והסתירות מסתרות אחדות. ומשום כך, כל אדם הזוכה להקשיב למשמעותם של האירועים ההיסטוריים, גם זוכה להכרת ודאותה של הגאולה.⁷

אשכנזי. עבודה זו מתקיימת במישור הכללי על ידי כנסת ישראל, אך גם בלבו של כל אחד ואחד, בתיקון המידות וייחודן, כדי שלא יהיה נבל שלבו חלוק עליו (ה"ע).
⁵ צפניה ג, ט.
⁶ זכריה יד, ט.
⁷ "ההכרה בהשגחת ה' במציאות איננה יכולה לצמוח מסברה מופשטת, אלא מחוויה היסטורית ממשית. כדי שידעתי ה' כבורא עולם תביא לאמונה בגאולת הנבראים, היה צורך לצרף אליה את הניסיון ההיסטורי של ממשות הגאולה" (האוניברסאליות של האמונה היהודית, כי מצוין על המועדים, עמ' 231).

בפרשה זו משה ממשיך את מה שהחל לעשות בראשית ספר דברים – לשלב את אזכור האירועים שפקדו את הדור שאבד במדבר עם הקריאה לשמר נאמנה בזיכרון את הלקחים העולים מעתות אלה, עתות התגלות ה' ועמידה בניסיונות גם יחד.¹

קריאה זו 'לשמר את הזיכרון' תופסת מקום מרכזי בפרשה, והיא מתייחסת במיוחד להשגת אחדות ה' לה זכה עם ישראל בהנהגת משה. ואכן, לו היינו נדרשים לתת כותרת לפרשת ואתחנן, הכותרת המתבקשת הייתה 'שמרו אמונים למונותאיזם העברי'.

ועל כן, מיד לאחר שתיאר את האירועים שאירעו סביב מעמד הר סיני ולאחר שחזר על עשרת הדיברות עבור דור הנכנסים לארץ, משה קורא את הקריאה הגדולה: "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו, ד).

אך בסדר העניינים בפרשה יש דבר המושך תשומת לב. כמעין מבוא לכל הנושאים האלה, משה חוזר ומזכיר לעם ישראל שהוא מנוע מללוות אותו לארץ:

וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בַּעַת הַהוּא... אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן... וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דַּבָּר אֵלַי עוֹד בְּדַבְּרֵי הַזֶּה... כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה (שם, ג, כג-כז).

משה נשמע כאן כמצטדק בפני עמו על כך שהוא נאלץ לעזוב אותו בשעה שהוא מפקיד בידו מסר כבד כל כך – אחדות ה'.

מכך אנו למדים שלמרות שרעיון זה קרוב ללבנו מאוד, בזכות חיבורנו אל התורה בחינוך של דורות, התורה יודעת שלמעשה עיקרון זה של אחדות ה' איננו דבר המונח בטבע האדם; האדם אינו יכול להשיג זאת מתוך ניסיון חייו.

משום כך היה צורך לחזק את עם ישראל שלא ישכח את החוויה הישירה שלו, את הוודאות של ה' אֶחָד – לא רק מתוך הכרה אינטלקטואלית, מתוך סברה והתבוננות, כי אם מתוך חוויה ודאית, ממשית והיסטורית, שעם ישראל עמד במרכזה והיה עד לה.²

¹ דברים ד, ט: "בַּק הַשְׁמֵר לָךְ וְשָׁמַר נִפְשֶׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יָאוּ עֵינֶיךָ וְפָן סוּרוּ מִלִּבְּךָ פֶּל יָמֵי תִיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ".
² ראה בנושא זה את פירושו החשוב של הכלי יקר' על הפסוק, ד"ה ה' אחד.
³ תהלים יד, א.
⁴ כלומר: היזהר, ישראל! אל תסמוך רק על מה שרואות עיניך, מבין שכלך ומרגיש לך. מאלה בלבד לא תצמח הכרת אחדות ה'. הכרה זו דורשת עבודה ומאמץ, ולכן חכמינו מדברים על מצוות ייחוד ה' – לייחד את ה' – יותר מאשר על 'הכרות האחדות' (הרב